

Prof. Dr. Cem Dilçin'e sevgiyle, saygıyla

DİLİÇİ ÇEVİRİ ve GENÇLİĞE HİTABE

Fahrettin ARSLAN*

*Qu'est-ce qu'une pensée qui ne fait de mal à
personne, ni à celui qui pense ni aux autres ?***
Gilles Deleuze

Özet

Yüz yıldan fazladır, Türk toplumu, geçirmekte olduğu büyük sosyo-kültürel değişim içinde, her şeyden daha önemli olan, doğal süreci aşan bir dil devrimi yaşamaktadır. İmparatorluk dili bırakılmış, yeni bir ulusal dil oluşturulması yoluna girilmiş, bunda da başarılı olunmuştur. Ancak, eski metinlerin, özellikle de edebiyat eserlerinin okunmasını engelleyen bir durum ortaya çıkmış;ve, bu durumu telafi etmek için diliçi çeviri bir çıkar yol olarak kaçınılmaz olmuştur.

Bu yazıda, Türkçe'de bu yeni hareketin en tipik örneğini oluşturan, Halid Ziya Uşaklıgil'in kendi eseri Mai ve Siyah'ı, yazılışından elli yıl sonra sadeleştirmesinden başlayarak; bu kere, ikinci şahısların şiir alanında, Tevfik Fikret'in Rübab-ı Şikeste sadeleştirmeleri ele alınmış; son olarak da, Mustafa Kemal'in Nutuk'unun sonuna yine kendisinin eklediği Gençliğe Hitabe diye bilinen metin üzerinde durulmuştur.

Uygulanan yöntemin esasını, Ferdinand de Saussure'ün "dil göstergesinin nedensizliği"ne karşı, Emile Benveniste'in "dil göstergesi nedensiz değildir" karşılığı oluşturmuştur. Buradan hareketle, yine Saussure'ün, "gösteren değişirse, gösterilen de değişir" ilkesi uyarınca, bu üç tip sadeleştirmenin de başarılı olamayacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar sözcükler: Diliçi çeviri, Dil göstergesinin nedensizliği, Türk Dil Devrimi, Sadeleştirme, Ferdinand de Saussure, Emile Benveniste.

* Dr., E. Öğr. Gör. Hacettepe Üniversitesi.

** Hiç kimseye, düşünen birine ya da başkalarına dokunmayan bir düşüncenin ne değeri var? Gilles Deleuze. Aktaran: Henri Meschonnic (1975). *Le signe et le poème*. Gallimard.

INTRALINGUISTIC TRANSLATION AND THE ADDRESS TO TURKISH YOUTH

The linguistic revolution has been the most striking and atypical aspect of the very significant socio-cultural transformation that the Turkish society has been undergoing for more than a century. The language of the Empire was abandoned and the successful endeavour of constructing a new national language was undertaken. However, intralinguistic translation became a must in order to make up for the impossibility of reading old, especially literary texts.

*First the article looks into Halid Ziya Uşaklıgil's simplification of his own novel *Mai ve Siyah* (Blue and Black) after 50 years of its publication as the most typical example of this attitude, which also demonstrates that the effort is inevitable. Secondly, it examines various efforts to purify Tevfik Fikret's *Rübab-ı Şikeste* (The Broken Lute). The article finally deals with the text known as *The Address to Turkish Youth* annexed by Mustafa Kemal to *Nutuk*.*

The method employed in the article rests on the contrast between Ferdinand de Saussure's idea of the "arbitrariness of linguistic signifier" and Emile Benveniste's idea that "linguistic signifier is not arbitrary". Taking Saussure's principle according to which "the signified changes if the signifier is changed", the article concludes that the three abovementioned simplifications cannot be successful.

Keywords: *Intralinguistic translation, arbitrariness of linguistic signifier, Turkish Linguistic Revolution, purification, Ferdinand de Saussure, Emile Benveniste.*

Geçen yüzyılın başında, Ferdinand de Saussure'ün, Cenevre Üniversitesi'nde verdiği derslerde, öğrencilerinden bir grubun tuttuğu notların, *Genel Dilbilim Dersleri* adıyla, onun ölümünden üç yıl sonra 1916'da yayımlanmasıyla, dil çalışmaları makas değiştirir. Yeni bir ufuk açılır. Bugün, dil bilimleri denince anlaşılacak her şey bu *Dersler*'den çıkacaktır. Dili *kendi içinde* ele alan, ayrıca, allâmelikten uzak, yalın, iddiasız bir bilim, Saussure'ün, esas Devrimi yapacak olan dil-söz (langue-parole) ayrımı yanında, onun kadar önemli, "dil göstergesi nedensizdir" (Saussure, 1972: 100) önermesi ile esas yeniliğini ortaya koyar ve temellenir. "Göstereni gösterilenle birleştiren bağ nedensizdir. Başka bir deyişle, gösterge nedensizdir" (Vardar. 1998: 110-111). Tarihsel yükten arınmış, dilin işleyişine içerden bakışın göstergesidir bu. Bu yeni yaklaşıma biraz açıklık getirelim: Gösteren, belirttiği kavram açısından özgür bir seçimin ürünü olmakla birlikte, kendisini kullanan dilsel topluluk bakımından özgür değildir, zorunlu olarak benimsenmiştir. Bu konuda topluma görüşü

sorulmaz, dilin seçtiği gösterenin yerine bir başkası kullanılamaz. Bu, gösterenin *nedensizlik* ilkesinin yanına konan *değişmezlik* ilkesidir.

Devrim niteliğindeki dil-söz ayrımı, yalınlığı ve evrenselliğiyle, hiçbir tartışmaya yol açmazken, Saussure’ün aslında düşündüğünden çok daha fazla genelleştirilen ve ilk andan itibaren bir dogma gibi kabul edilen nedensizlik ilkesine ise, *Genel Dilbilim Dersleri*’nin ilk yayımından yirmi beş yıl sonra, tek bir yerden, ama köklü bir itiraz gelir: Emile Benveniste, “gösterenle gösterilen arasındaki bağ nedensiz değildir; aksine, zorunludur.” (Benveniste, 1966: 51) diyerek bu kurucu ilkeye karşı çıkar. Benveniste, gösteren-gösterilen arasındaki bağın zorunlu olduğunu ileri sürmekle kalmaz; ayrıca, bir dilde anlamlı birimin, söz konusu önermenin doğal sonucu olarak Saussure’ün kabul ettiğinin aksine, kelime değil cümle olduğunu söyler. Bu yolla, Saussure’cü gösterge algılamasını yıkamasa da, bu sınırlayıcı ilkede önemli bir sarsıntı yaratır. Daha sonra, yine büyük bir dil düşünürü, Henri Meschonnic de her fırsatta, ilkesel olarak, göstergeye çatar. Ona göre, “gösterge, kendi bilgisizliğini doğuran bilgiyi üretti; bu bilgi de, bu bilgisizliğin aşılmasını engelliyor.” (Meschonnic 2008, 11) “Sorun, gösterge sorunu: Gösterge, dilin özü diye geçinirken, dili düşünmeye engel oluyor” (Meschonnic, 2007: 18)

Gösterenin bir de *değişebilirlik* ilkesi vardır, Saussure’e göre. “Dilin sürekliliğini sağlayan zamanın, görünüşte değişmezlikle çelişen bir etkisi de dil göstergelerini değişikliğe uğratmasıdır.” (Vardar, 1998, 118) “Son çözümlemede, bu iki olgu dayanışktır: Gösterge değişir, çünkü devam etmektedir.” (Vardar, 1998: 119) Böylece, gösterenin değişebilirliğini de not ettikten sonra, bu iki olgudan çıkan sentezi verir: “Değişme etmenleri ne olursa olsun, ister tek tek, ister birlikte ortaya çıksınlar, her zaman, *gösterilenle gösteren arasındaki bağıntının değişmesi* sonucuna varırlar”. Bu düşünce, yani gösterenin değişmesi ile gösterilenin de değişeceği gerçeği, bu yazımızın konusu olan “diliçi çeviri”nin, Türk kültür hayatındaki çok ayrı yerini ve önemini gösterir. Diliçi çevirinin doğasını kavramada, bu *bağıntının* esas alınması gerektiğine inanıyoruz.

Başka kültürlerde örneğine hemen hiç rastlanmayan diliçi çeviri, Türk kültür hayatında çok büyük bir işlev üstlenmiştir. Türkçe’nin, tarihi süreçte geçirdiği değişimin incelenebilecek niteliği artık geride/tarihte kaldığı için, yapılacak şey, değişimin sonuçları üzerinde düşünmektir. Biz, diliçi çeviriyi bu sonuçların önemlilerinden biri olarak alıyoruz. Şöyle ki, 1830’lardan bu yana süregelen, uygarlık değiştirmeye bağlı, dilde yenileşme çalışmalarına, imparatorluk coğrafyasından Misakımillî sınırlarına çekilen dilin hâlâ imparatorluk özellikleri ile kalamayacak oluşunun gerektirdiği yeni, hattâ bir

anlamda resmî, dil çalışmaları da eklenince, yenileşmenin kapsamı, daha önemlisi, doğası değişmiştir. Sonuçta, çoğunlukla edebî eserler okunamama tehlikesiyle yüz yüze kalmış; bu eserlerin dilinin güncelleştirilmesi kaçınılmaz olmuştur.

Ve ilk edebî operasyon gerçekleştirilir: Halit Ziya Uşaklıgil, yazılışlarından yarım yüzyıl sonra, romanlarının dilini sadeleştirerek yeniden yayımlayan ilk ve şimdiye kadar tek yazarımız olur. 1897’de yazdığı *Mai ve Siyah*’ın, 1945’teki ikinci basımına koyduğu “Birkaç Söz”de: “Eser eski hâlinde mevcut olmakta devam ediyor, eğer genç nesil de rağbet edecekse yeni yazıyla basılması bir zaruret oluyor, bu takdirde de sadeleşmesine şiddetle lüzum var” (Uşaklıgil, 1945), diyordu. Öte yandan, aynı yerde, “Hiçbir millette hiçbir münevver genç yoktur ki kendi lisanının geçmişine vâkıf olmasın.” diyerek, yaptığı işin ne anlama geldiğini – ‘lisanın geçmişi’ derken, bir dilde, geçmişte yazılmış eserleri kastediyor idiyse, o başka-kendisinin de pek kavrayamadığını (!) yine kendisi dile getiriyordu. En önemli iki romanını bizzat sadeleştiren Halit Ziya, kelimeleri, terkipleri, ağır cümleleri “bugünün zevkine” uydurduğunu, ‘üsluba, ibarelerin inşa tarzına, yani eserin bünyesine asla’ dokunmadığını söylüyordu. Söyledikleriyle yaptıklarına örnek olarak, *Mai ve Siyah*’ın ilk basımı (1897) ile sadeleştirilmiş basımının ilk cümlelerini alıyoruz:

“Bir gün, “Mîrat-ı Şuun” sahib-i imtiyazı Hüseyin Baha Efendi, matbaaya çehresinde bir şaşaa-i fevkalade parıldayarak girdiği zaman dört nüshadan beri devam eden sanayi-i dahiliye makalesinin altına intihâ kelimesinin ya’sını bitmez tükenmez bir hatt-ı medid suretinde çekmekle meşgul olan sermuharrir Ali Şekib’e demiş idi ki...”,

ve 1945 basımındaki dil ise şöyle verilmistir:

“Birgün, Mira’ti Şuun sahibi imtiyazı Hüseyin Baha efendi, matbaaya çehresinde bir başka sevinç parıldayarak girdiği zaman dört nüshadan beri devam eden “Dahili sanatlar” makalesinin altına son kelimesini iri bir yazı şeklinde karalamakla meşgul olan başmuharrir Ali Şekibe demiştiki...”

İki metin karşılaştırıldığında, Halit Ziya’nın söylediğinin aksine, kelime, terkip ve cümle yapısının ötesinde, kültürel öğelerde de değişiklikler olduğu görülür. Alıntının sonunda: “Son kelimesini iri bir yazı şeklinde karalamakla” diye verilen yeni biçimin, özgün metinle hiçbir ilgisi yoktur. Yapılan bir sadeleştirme değildir. Kültürel yapı verilememiştir. Bir edebiyat okurunun, özellikle de edebiyat araştırmacısının yeni metni kullanması düşünülemez.

Bu sadeleştirmeden –ileride biz buna *sadeleştirme-çeviri* diyeceğiz-sonra, eserin sahibi değil de, ikinci bir kişi tarafından, sadeleştirmenin ötesinde, yeni Türkçe’ye *çevrilen* eser, Tevfik Fikret’in şiirleridir. Asım Bezirci, bütün Fikret’i; Ahmet Muhip Dıranas, *Rûbab-ı Şikeste*’yi ve ayrıca iki şiirini; A. Kadir ise sadece “Tarih-i Kadim”i çevirir.

Bu çalışmalardan ilki (Özkırımlı, 1987: 123), 1965 yılında A. Kadir’in *yenileştirdiği* “Eski Çağlar Tarihi”dir. Şiirin özgün dilde baş tarafı ve iki çevirmenin çevirileri şöyledir:

“ ‘Tarih-i Kadim’

Beşerin köhne ser-güzeştinden /Bize efsaneler terennüm eden

Bizi âbâ-i bivücûdumuzun /Cevf-i mâzide bir siyah ve uzun

Gece teşkil eden hayâtından /Ninniler ihtira edip uyutan;” (Fikret)

A.Kadir’in sadeleştirmeyi aşan *çevirisi*:

“ ‘Eski Çağlar Tarihi’ ”:

İşte, der, insanoğlunun geçmiş hayatı bu. /Ve başlar bize maval okumaya.

Ninniler uydurup uyutur bizi /dedelerimizin derin boşluklar içinde, uzun, zifiri karanlık hayatından.” (A. Kadir, 1965)

Son olarak da, Asım Bezirci’nin, 1984 yılında yaptığı çeviri ise şöyle:

“ ‘Eski Çağ Tarihi’:

İnsanın eski serüveninden /Bize efsaneler söyleyen;

Ölmüş atalarımızın, geçmişin /Boşluğunda bir kara ve uzun

Gece oluşturan hayatından /Ninniler uydurup bizi uyutan;” (Bezirci, 1984: 202)

A. Kadir’in, Fikret’in dilini kelime düzeyinde *yenilerken*, söyleyişi de yenilemeyi amaçladığı; Asım Bezirci’nin ise, sayfa altında yeni anlamlarını verdiği kelimeleri Fikret’in mısralarına yerleştirmekle yetindiği görülüyor. Bezirci’nin yaptığı tam anlamıyla bir sadeleştirmedir. Halid Ziya’nın ve A. Kadir’in yaptıklarının ise, basit bir sadeleştirmenin ötesinde, aynı zamanda bir çeviri, hatta yeni bir adlandırma yaparsak, bir *sadeleştirme-çeviri* olduğu söylenebilir.

Türk Dil Devrimi’nin kaçınılmaz sonuçlarından olan sadeleştirme söz konusu olunca, akla ilk gelen ve Türkçede en çok *çevrilen* eser kuşkusuz,

Gazi Mustafa Kemal'in *Nutuk*'udur. Öncü örnek çeviri, doğal olarak, Türk Dil Kurumu tarafından yapılmalıydı; öyle de oldu. *Nutuk*'un, geniş bir ekipçe yapılan ilk çevirisi 1963'te yayımlandı. Çevirideki amaç, Sunu'da şu ifadelerle belirtilmiştir:

“Atatürk'ün bu Söylev'i verişinden beri otuz beş yıldan çok bir zaman geçti. Bu zaman içinde dilimiz çok gelişti, çok değişti. Öyle ki, artık bu günün genç kuşakları, kendileri için en önemli bir ışık ve güç kaynağı olan büyük Söylev'i gereği gibi anlayamıyorlar... Türk Dil Kurumu, O'nun büyük Söylev'ini genç Atatürkçülere sunmakla kutsal bir ödev yaptığına inanmaktadır.”

Bu Sunu'nun, *Nutuk*'un sonundaki “Gençliğe Hitabe” olarak bilinen bölümle bağlantılarına kısaca bakmak, diliçi çevirinin, ne ölçüde çeviri olduğunun anlaşılmasına yardım edebilir.

Nutuk, 1919-1927 yılları arasındaki, Kurtuluş Savaşı ile ilgili belgelerin muhasebesinin yapıldığı bir beyanattır. “1335 senesi Mayısının 19 uncu günü Samsun'a çıktım. Vaziyet ve manzara-i umumiye.” cümleleriyle başlar ve: “*Muhterem Efendiler! Sizi günlerce işgal eden, uzun ve teferruatlı beyanatum, en nihayet, mazi olmuş bir devrin hikâyesidir. Bu beyanatımla, milli hayatı hitam bulmuş farz edilen büyük bir milletin, istiklâlini nasıl kazandığını ifadeye çalıştım. Bugün vasıl olduğumuz netice, asırlardan beri çekilen milli musibetlerin intibahı ve bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedelidir. Bu neticeyi, Türk gençliğine emanet ediyorum.*” diye sonlanır.

Afet İnan, Mustafa Kemal'in, “*Nutuk*'un sonuna koyacağı satırlar” dediği, “Gençliğe Hitabe (Dolmabahçe'de) okunduğu akşam artık tarih olmuş olaylar konuşma mevzuu değildi. “Atatürk: ‘*Tarihi yaşadığımız gibi yazdık, fakat geleceği Cumhuriyete inananlara ve koruyanlara ve yaşatacılara emanet etmek lâzımdır.*’ (İnan, 1966: 516) diyordu” diye yazar.

Gerçekten de *Nutuk*'un sonuna konan, “Ey Türk gençliği!” diye başlayan kısım, her zaman, *Nutuk*'tan ayrı görülmüş, *Gençliğe Hitabe* diye ayrı bir metin olarak algılanmıştır. *Nutuk*'un bir haftaya yakın süren okunuşunda, bu son satırlara kadar, Mustafa Kemal'in muhatabı, en başta II. C.H.P. Kurultayı'na katılan parti ve TBMM üyeleri, dönemin önde gelenleri, ve yabancı diplomatik misyon iken, şimdi, yarım sayfalık bu son metinde Mustafa Kemal, Kurultay'a katılanlara değil, gerçek anlamda, zamanın ve mekânın ötesinde, hiç de somut olmayan; gelecekte var olacak, henüz biçimlenmemiş, hep sanal kalacak bir kitleye yönelmiştir.

Nutuk, bütünü içinde pragmatik bir söylem özelliği taşıırken, Gençliğe Hitabe’de *muhatapla* beraber içerik, dolayısıyla biçim de değişir; Gençliğe Hitabe ana gövdeden kopar; tarihi bir yana bırakır; sanatı öne çıkaran *ayrı bir söyleme* dönüşür. Bu yeni dil, her söylemde olduğundan daha çok, içeriğin en önemli taşıyıcısıdır. Bunu yaparken, ritmi sağlamak uğruna, “istiklâl ve cumhuriyeti”, “vaziyetin imkân ve şeraitini” gibi söz dizimi kurallarına uymaktan bile sarfı nazar edilebilmiştir.

TDK’nin başlattığı, sonra da, çok geçmeden, özel yayınevleri tarafından büyük ilgi gören *Nutuk* çevirilerine bakıldığında, iki husus dikkati çekmektedir: Resmî çevirilerde Gençliğe Hitabe, çeviri ya da sadeleşmiş metnin yanında, özellikle de son çevirilerde, ayrıca özgün biçimiyle de verilirken, özel kuruluşların çevirilerinde özgün metin verilmemektedir. Bu davranış biçimini diliçi çeviri anlayışı bakımından ayrıca değerlendirmek gerekir. Öte yandan, günümüze doğru gelindikçe, gerek resmi, gerek özel çevirilerde, beklenenin aksine, ille de yenileştirme anlayışının yer yer terk edildiği görülmektedir. Bu da kaydedilmesi gereken diğer önemli husustur.

Sözlüklerdekine benzer tanımlamalarla yapılan diliçi çeviri konusunda Etienne Gilson şöyle der: “Bir dilden başka bir dile çeviri ile, aynı dil içinde, tanımlayarak çevirmek, benzer güçlüklerle karşılaşır, ama tanımlamak çok kere daha zordur. Öyle ki, hiçbir diliçi çeviri mükemmel değildir. Çünkü bir kelimenin tam eşdeğerini bulmak mümkün değildir” (Gilson, 1969: 66). *Nutuk*’un çevirilerine de bu açıdan bakmalıdır. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu’dan aldığımız şu cümle bu eksikliğe/kusura iyi bir örnektir: “Zorla ya da *aldatıcı düzenlerle, sevgili yurdunun* bütün kaleleri *alınmış*, bütün *gemi yapım yerleri ele geçirilmiş*, bütün orduları dağıtılmış ve yurdun her köşesine *eylemli olarak girilmiş* olabilir” (Velidedeoğlu, 1984). Özgün metin şöyledir: “*Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir.*”

Aynı şekilde, *Ey Türk istikbalinin evlâdı!* hitabı, farklı çevirmenlerce şöyle verilmistir: *Ey Türk geleceğinin çocuğu* (Korkmaz, 1999) ; *Ey Türk geleceğinin genç kuşakları* (Velidedeoğlu, 1984); *Ey Türk geleceğinin gençliği* (TDK, 1963); *Ey Türk geleceğinin evlâdı* (Yakamoz Y., tarihsiz). Sorun yarattığı anlaşılan “evlât’tan bu kadar telaşla kaçarken ortalığı kırıp dökmek olmazdı. Şimdi, yine sıkıntı veren başka bir kelimeye bakalım: “Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda, mevcuttur.”:

“*Bunun için sana gereken güç, damarlarındaki soylu kanda vardır.*” (TDK, 1963);

“*Bunun için gereken güç, damarlarındaki soylu kanda vardır.*” (TTK, 2008);

“*Muhtaç olduğun güç, damarlarındaki soylu kanda mevcuttur.*” (T. İş.B., 2010)’

Bu üç önemli çeviride sorunun, “muhtaç” kelimesinde olduğu görülmektedir. Ses yönü de düşünülürse *muhtaç*’ın yanına *asil* ve *mevcuttur*’u da kesinlikle koymak gerekir. Bu yaklaşım, diliçi çevirinin, istisnalar olsa da, zorunlu olarak, kelime/gösterge odaklı, yani bir *tanımlama-çeviri* olduğunu gösteriyor. Kelimenin dar çerçevesine sıkışan bu tür çevirilerde, dilin özneliği kaybolmakta, sanatsal yan ister istemez büyük kayıplara uğramaktadır.

Pragmatik metinlerden ayrı olarak, roman, şiir gibi edebî türlerin ortak yanı, düşsel oluşlarıdır. Ayrıca, bir *vasiyetnâme* niteliğindeki Gençliğe Hitabe de, ileriye yönelik oluşuyla, bu türlere yakındır; yani o da düşsel bir metindir. Düşsel olanın doğası ise sürekli değişimdir; rasyonel olandan bu yanıyla ayrılır. Gerçekliğe dayanmayan bu tür değişken söylemin (langage) tek koruyucusu, ona, evrensel bir değer, zamana karşı dayanıklılık kazandıran, kazandıracak olan, biçimdir. Dilindeki (langue) biçimdir. Aslında, unutmamak gerekir ki dil, her söylemde düşsel bir gerçeklik kurar. Dilin kurduğu, tarihsel olgulara dayanan metinlerde bile, bireysel, öznel gerçeklikle, dış gerçeklik tamamen örtüşmediğine göre, *tarihsel* bir eser olan *Nutuk* da, ister istemez içinde düşsellik barındıran bir metin olarak düşünülmelidir. Gençliğe Hitabe ise hiçbir şekilde tarihsel değildir; sonsuz bir geleceğe açılır; hayal gücüne hitap eder. Gerektiğinde açılıp okunacak bir bilgi-metin özelliği taşımaz. Bu nedendir ki, akılda kalmasını kolaylaştıracak bilinen sanatlarla söylenmiştir. Gençliğe Hitabe’yi *Nutuk*’tan ayıran bu özelliğin, kelime düzeyinde yapılan sadeleştirme-çevirilerde ne derece korunabildiği düşünülmeye değerdir.

Çeviri denen olgunun, dilsel anlaşmanın mümkün olmadığı yerde ortaya çıktığı düşünülürse, çevirinin ikinci ayağını oluşturan diliçi çevirinin de, aynı amaçla, aksayan ya da artık yapılamayan bir iletişimi sağlamak için yapıldığı kabul edilir. Diller arası çeviride, çevirmen kendini kaynak ve erek dil arasında bir yaratıcı gibi düşünebilirken, diliçi çeviri, çevirmene bu özgürlük duygusunu veremez; onu dar, hatta çok dar bir koridorda, taştan taşta sekerek yürümeye zorlar. Çevirmen – aslında sadeleştirme demektir, çevirmene haksızlık etmemek için- dinamizmini, yani, zaten beklenmeyen yaratıcılığını kaybeder. Sonuçta, sadeleştirme, bağımsız iki ayrı dünya arasında görmez kendini; elinde, cansız bir bedene monte ettiği/edeceği, uyup uymayacağını bilmediği yapay organlar, yani kelimeler vardır. Oysa en

yalın mantıkla: “Diliçi çeviride, kelimenin, ya, az çok eşanlamlısı bir başka kelime kullanılır, ya da aynı anlam dolaylı yoldan verilmeye çalışılır. Eşanlamlılık ise, her zaman “tam bir eşdeğerlilik değildir” (Jakobson, 1963, 80.) Bütün dillerde olduğu gibi Batı dillerinde de, örneğin Fransızca’da, diliçi çevirinin fazla itibar görmemesinin nedeni bu olsa gerektir. Genelde, yalnız kelime düzeyinde kalınabileceği gibi, bazen, örnekleri çok az olsa da, anlatım düzeyinde de yapılabilmekteyse de bu ikinci durumun bir istisna olduğu unutulmamalıdır. Geriye şu gerçek kalıyor: Zaman içinde oluşan önemli değişiklikler sonucu yapılan diliçi çevirilerde eskiyen, ya da herhangi bir nedenle değiştirilmek istenen öge her zaman kelime olmaktadır; bazı küçük kurallar dışında, cümle bu etkinliğin dışındadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, çeviriden hiçbir yerde söz etmeyen Saussure, zaman içinde dilde başkalaşma olabileceğini; ancak, yukarıda söz konusu edildiği üzere, “meydana gelecek her çeşit başkalaşmanın, her zaman, *gösterilenle gösteren arasındaki bağıntının değişmesi* sonucunu” (Vardar, 1998: 119) vereceğini belirtir. Biz bunu, diliçi çevirinin diğer çeviri türleriyle karşılaştırılmayacak yönüne dolaylı bir işaret olarak alıyoruz.

Pragmatik metinlerde, esas olan, anlatmak iken, aynı şeyi sanatsal metinler için söylemek güçtür. Paul Valéry: “Metnin gerçek anlamı yoktur. Bir kere yayımlandı mı, isteyen herkes bu metni dilediğince kullanabilir.” diye yazar. (Valéry, 1936) Çeviri, ne yazık ki, bu/böyle metin olamıyor. Okuyucu özgün metni dilediğince kullanabilirken, çeviri metin eskiyeceği, dolayısıyla kalıcı olamayacağı için, okuyucuya bu olanağı veremez.

KAYNAKÇA

- A. KADİR. (1965). *Tevfik Fikret, Eski Çağlar Tarihi*. İstanbul: Cem-zi Matbaası.
- BENVENISTE, Emile. (1966). *Problèmes de Linguistique générale I*. Paris: Gallimard.
- BEZİRCİ, Asım. (1984). *Tevfik Fikret, 3*. İstanbul: Can Yayınları.
- GILSON, Etienne. (1969). *Linguistique et philosophie*. Paris: Vrin.
- İNAN, Afet, Belleten. (1966). “Büyük *Nutuk*'ta Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi”. Cilt: XXX, Ekim Sayı: 120.
- JACOBSON, Roman. (1963). *Essais de linguistique générale*. Paris: Éditions de Minuit.
- MESCHONNIC, Henri. (1975). *Le signe et le poème*. Paris: Gallimard.
- MESCHONNIC, Henri. (2007). *Étique et politique du traduire*. Paris: Verdier.
- MESCHONNIC, Henri, (2008) *Dans le bois de la langue*. Paris: Éditions Laurence Teper.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal. (1984). *Nutuk*. (Haz. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu). İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal. (2010). *Gençler İçin Fotoğraflarla Nutuk*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal. (2007). *Nutuk*. Yakamoz Yayıncılık.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal. (1963). *Söylev*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal. (1999). *Nutuk*. (Haz. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz). Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- ÖZKIRIMLI, Atilla. (1987). *Tevfik Fikret*. İstanbul: Cem Yayınları.
- SAUSSURE, Ferdinand de. (1972) *Cours de Linguistique générale*. Paris: Payot.
- UŞAKLIGİL, Halid Ziya (1945). *Mai ve Siyah*. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- VARDAR, Berke. (1998) *Genel Dilbilim Dersleri*. İstanbul: Multilingual
- VALERY, Paul (1936). *Variete III*. Paris: Gallimard.